

ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ СПІЛКУВАННЯ ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ В КОНТЕКСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН НА ЛЬВІВЩИНІ

Львівську область та місто Львів можна по праву вважати другим після Києва релігійним центром України. В ньому впродовж віків співіснували і розвивалися практично всі напрямки світового християнства (церкви східного обряду, латинська, вірменська, протестантські спільноти) та іудаїзм. Процес гармонійного розвитку релігійного життя тут практично ніколи не припинявся внаслідок різних політичних катаклізмів: воєн, повстань, революцій, змін правлячих режимів.

Лише комуністична, атеїстична ідеологія, принесена в 30-40-х роках ХХ століття разом з тоталітарним режимом колишнього Союзу РСР, виявилась несумісною з релігійними переконаннями громадян регіону. Зрештою практично всі існуючі на той час на території області релігійні організації були насильно ліквідовані, розпочались процеси нищення духовних підвалин суспільства, переслідування духовенства і мирян, націоналізації церковного майна та руйнування храмів. Релігійне життя жевріло в рамках офіційного православ'я, окремих громад римо-католиків та протестантів, водночас активно діяла “катакомбна” Греко-Католицька Церква. Віруючі області набули в той час досвіду пережиття так званих “затухаючих” парафій та “самоліквідації” релігійних громад. Проте рівень релігійності в західноукраїнському регіоні був одним з найвищих у СРСР. Понад 50% слухачів Московської та Ленінградської духовних семінарій та академій десятками років становили абітурієнти з України, переважно із її західних областей (Саган О.Н. Вселенське Православ'я.-К.,2004. – С. 694).

50 років атеїзму та насилля над свободою совісті громадян не дали бажаних для радянської влади наслідків. Після краху комуністичної ідеології і ліквідації репресивних органів тоталітарної влади сучасне покоління стало свідком бурхливого відродження практично всіх існуючих безпосередньо перед Другою світовою війною центрів релігійного життя у Львові та області, а також формування нових структур, зокрема православних церков. Після прийняття Верховною Радою Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” 23 квітня 1991 року розпочався складний, багатогранний і відповідальний процес становлення, розвитку і законодавчого оформлення державно-церковних відносин, розширення і вдосконалення практик міжконфесійного спілкування, в тому числі й міжправославного діалогу. Як слушно зауважив відомий громадський діяч Іван Гель, Львівщина у 90-х роках м. ст.стала суспільною лабораторією бурхливих релігійних процесів. Беручи до уваги досвід попередніх десятиліть, роки переслідувань духовенства і вірних УГКЦ в Західній Україні, інших релігійних організацій, як і суперечливу динаміку розвитку православних громад та виникнення внутрішньопробославних поділів, церква в Україні, як підкреслив професор В. Бондаренко, перетворилася на суспільний інститут співмірний за своїми можливостями з іншими суспільними інститутами, що зберігає цілий ряд серйозних проблем пов'язаних із неврегульованістю канонічно-правового облаштування церковного життя, неповноцінною включеністю у освітньо-виховний процес та співпрацею з іншими суспільними інститутами (Бондаренко В.Д. Особливості української моделі державно-церковних відносин // Державно-церковні відносини в Україні в контексті сучасного європейського досвіду. – К., 2004. – С. 17).

Серед виділених науковцями Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України основних тенденцій конфесійних змін в регіоні виділяємо наступні:

- ✓ відродження (відтворення) громад;

- ✓ швидке зростання кількості релігійних громад при незначній чисельності активних їх членів і порівняно бідній духовній освіченості парафіян;
- ✓ ріст (найбільш інтенсивний) релігійної мережі в західноукраїнських областях, що пов'язано з високим рівнем релігійних потреб громадян цього регіону, де релігія стала невід'ємним елементом способу життя і виявом духовної культури;
- ✓ розвинутість інфраструктури ортодоксальних течій у регіоні та поєднання у свідомості людей своєї релігійної приналежності з національною сприяли блокуванню проникненню і поширенню тут нових релігійних течій та напрямків;
- ✓ помітне поширення в області парафій УПЦ КП, УАПЦ, на відміну від центрального і східного регіонів України, де їх кількість незначна;
- ✓ висунення в церковно-релігійному житті ідеї традиційної канонічної території, що характерне зокрема для відносин між православними, греко і римо-католиками, веде до певної регіоналізації України за релігійними чинниками, а відтак - і до міжконфесійної напруженості (Історія релігій в Україні. К., 1999.- С. 683-684).
- ✓ Львівська область стала і надалі є першою в Україні за кількістю зареєстрованих релігійних організацій. Станом на 01.09.2008 р. в області діє 2954 релігійних організацій зі статусом юридичної особи, в тому числі 2841 релігійних громад, 5 центрів, 21 управління, 50 монастирів, 18 місій, 2 братства, 17 духовних навчальних закладів та 1113 недільних шкіл.

Домінуючою на Львівщині за кількістю релігійних організацій є УГКЦ – 1546 (43% від загальнодержавної кількості громад даної церкви), УПЦ КП – 439 (11%), УАПЦ – 380 (30%), РКЦ – 148 (14%), УПЦ МП – 63 (0,5%). Значне число релігійних організацій та вірних мають протестантські спільноти ВСЦ ХВС – 88 (6%), ВСО ЄХБ – 80 (3%), релігійних організацій Свідків Єгови – 57 (9%), Української уніонної конференції церкви АСД – 27 (2%). Кількість громад – представників ісламу та юдаїзму незначна, а послідовники новітніх течій і рухів малочисельні, тому не займають значного місця на конфесійній мапі області.

Як зазначувалось вище, з перших років незалежності України на Львівщині почали активно формуватись і розвиватись структури православних церков. Їм доводилось долати умовний “православний стереотип” серед галичан, про особливості якого на початку ХХ ст. писав в “Очерке истории украинского народа” історик М. Грушевський (Грушевський М. Очерк истории украинского народа. –К., 1990. – С. 296 – 297).

Зважаючи на те, що конфесійна мапа області, в основному, сформована, варто констатувати той факт, що майже половина всіх релігійних організацій Львівщини – православні.

Постановою Синоду УПЦ КП від 08.09.1992р. на території Львівської області утворено дві єпархії: Львівсько–Сокальську (м.Львів, північні райони області), якою керує митрополит Андрій (Горак) та Дрогобицько – Самбірську (міста Борислав, Дрогобич, Самбір, Стрий, Трускавець, південні райони області), яку очолює єпископ Матфей (Шевчук). В місті Червонограді діє Свято Володимирівський жіночий монастир, у Львові – Львівська Духовна семінарія та академія УПЦ –КП. Серед важливих питань паритетного державно – церковного та міжцерковного діалогу керівництво церкви віділяє наступні проблеми: розв'язання земельних питань та однакового ставлення органів місцевого самоврядування до потреб громад УПЦ – КП; врегулювання міжконфесійних майнових проблем; питання стратегії та наслідків для православних громад західноукраїнського регіону вступу України до Європейського Союзу та пов'язаних з цим процесом проблем реституції культового майна; врегулювання економічних та організаційно – кадрових питань духовних навчальних закладів; вирішення питання облаштування єпархіальних управлінь; викладання курсу “Християнська етика” в освітніх закладах регіону та ін.

Домінуючою за кількістю релігійних громад вірних УАПЦ в Україні є Львівщина, де на початку 1990-их років було започатковано процеси відродження УАПЦ, що в подальшому позначилося на рівні духовного розвитку, структурній організації та місці УАПЦ в процесі національного духовного відродження. Успенська церква у м. Львові разом із традиціями Ставропігії та діяльністю місцевого братства Св. Андрія Первозванного стали основами української автокефалії, яка в останні роки переживає далеко не найкращі часи своєї непростой історії.

Третю (після Предстоятеля УАПЦ митрополита Мефодія (Кудрякова) і частини вірному йому духовенства і мирян та архієпископа Харківського і Полтавського Ігора (Ісіченка) з відновленої УАПЦ(о)), але найбільш чисельну групу в УАПЦ складають священники й вірні начолі з архієпископом Львівським, керуючим Рівненсько – Волинською і Таврійською єпархіями УАПЦ Макарієм (Малетичем), якому доводиться уникати прямих суперечок щодо організаційних структур та проблем ієрархічної підпорядкованості церкви, докладати особисто чималих зусиль по будівництві храмів, спорудженні Святогірського чоловічого монастиря в с.Ушня Золочівського району області, спільно з духовенством, органами державної влади вирішувати проблеми приміщення Львівської духовної семінарії УАПЦ та єпархіального управління у м. Львові, спільного використання культових споруд релігійними громадами області. Проте нестабільна ситуація, пов'язана з амбіціями керівництва УАПЦ, спричинює церковно–ієрархічну переорієнтацію частини духовенства та вірних УАПЦ у лоно УГКЦ та УПЦ КП, особливо в останні роки.

Все ж, представники духовенства і вірних УАПЦ Львівщини, зважаючи на своєрідну конфедеративність єпархій УАПЦ, беруть активну участь у процесах міжправославного діалогу з питань створення Помісної Православної Церкви в Україні.

Львівська єпархія Української Православної Церкви Московського Патріархату включає 58 релігійних громад, 3 братства та 2 монастирі: Львівський Свято–Преображенський жіночий монастир і Свято-Онуфріївський чоловічий монастир Львівської єпархії УПЦ МП. Керує єпархією архієпископ Львівський і Галицький Августин (Маркевич). За роки незалежності України вірними УПЦ МП в області збудовано 8 храмів, 12 культових споруд передано у власність, 6 – у почергове користування.

Серед проблемних питань, які висувують керівництво єпархії та вірні – об'єктивність представників органів державної влади та місцевого самоврядування у ставленні до забезпечення конституційних прав і свобод вірних УПЦ МП (виділення земельних ділянок під будівництво культових споруд та будівлі кафедрального собору і єпархіального управління у м. Львові).

З 1998 року у м. Львові діє Автономна Автокефальна православна громада начолі з колишнім єпископом УАПЦ Петром (Петрусем), яка нині займається вирішенням питання спорудження та облаштування власної культової будівлі.

Єдиним джерелом проявів міжконфесійної напруги в області залишаються майнові питання, а саме - питання спільного використання однієї культової споруди кількома релігійними громадами. Із загального числа 200 храмів, переданих органами державної влади у спільне і рівне користування релігійним громадам реально почергові богослужіння відбуваються в 118 з них. При цьому порушниками норм ст. 17 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” є релігійні громади вірних УПЦ КП – 46, УАПЦ – 36, УГКЦ – 8, УПЦ МП – 2 населених пунктах області.

В контексті наведеного вище заслуговує на увагу позиція православного архієпископа Віленського і Литовського Хризостома : “Якби я був архієреєм в Україні, і греко – католики на моїх очах захоплювали б храми, я не протистояв би цьому. Це – розплата” (Цит. за: Історія релігії в Україні. – К.,1999. – С. 598).

В більшості випадків конфлікти в населених пунктах, де є невиконані рішення, врегульовуються мирним шляхом за допомогою органів державної влади і місцевого самоврядування та з урахуванням позицій релігійних громад та єпархіальних управлінь.

Важливим принципом на шляху до гармонізації та вдосконалення державно–церковних відносин у Львівській області є досвід та позитивна практика міжправославного церковного спілкування – один з гарантів міжконфесійного миру та взаємоповаги між громадянами області. Крім досвіду міжправославного спілкування (канонічно – формального та побутово – неформального) державними чинниками та органами місцевого самоврядування області керівництво та вірні православних та інших конфесій залучаються до проведення спільних акцій національно–державного зорієнтування та громадянсько–конфесійного єднання.

Позитивними прикладами міжправославного та міжконфесійного спілкування стали щорічні акції, ініційовані Львівською облдержадміністрацією, обласною Радою та органами місцевого самоврядування Яворівського (Україна) та Ярославського районів (Польща) з вшанування пам'яті творця мелодії державного гімну України о. Михайла Вербицького на його могилі в селі Млини (Республіка Польща) та з 2006 року – акції вшанування пам'яті загиблих українців в Польщі під час проведення акції "Вісла" (с.Павлокома, Республіка Польща). Згадані заходи пройшли за участю Президента України В. Ющенко та Президента Республіки Польща Л. Качинського. Акція на українсько–польському кордоні "Дні добросусідства" в Сокальському районі Львівської області за ініціативи духовенства УГКЦ, Академії української молоді Українського католицького університету, що пройшла урп'яте в серпні цього року за участі духовенства УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ області, стає поліконфесійною.

Поступово на Львівщині стають традиційними Дні Біблії, проведення яких ініціює колектив та члени Західного Регіонального Біблійного Товариства України – громадської релігійної організації, що з успіхом працює в регіоні вже 15 років і об'єднує православні, як рівно ж й інші християнські конфесії.

Об'єднання Православної Церкви в Україні конфесійно, структурно й організаційно можливе на засадах не тільки здолання суб'єктивних та об'єктивних чинників, які руйнівню впливають на стан релігійних відносин, а й усвідомлення ієрархами незаперечної визначальної ролі національного підґрунтя, національних інтересів, прав і свобод українського народу та його історичних національно– визвольних змагань, як і розуміння потреби життєтворчого утвердження національної незалежності та державного суверенітету України (Пашук А. Українська Церква і незалежність України. – Л., 2003.- С. 348). Всім зацікавленим у цьому процесі сторонам слід взяти до уваги, що із 15 диптихціальних православних церков 10 отримали свої автокефалії лише завдяки активному втручанням держави.

Впевнено торуючи по шляху утвердження християнських цінностей у третьому тисячолітті, маючи колосальну духовно–мистецьку спадщину та цілу низку незаперечних цінностей, що зобов'язують щонайменше до вияву поваги й шани, якщо не до поклоніння та до віроприйняття, мусимо з повагою поставитись до тих традицій, які виробило й успішно практикує середовище сучасного православ'я Львівщини. Певні особливості цієї ситуації пов'язані не лише з констатацією реального стану міжправославних, міжконфесійних чи, що не менш важливо, внутрішньоконфесійних відносин, ролі і місця присутності в них державного чинника та його можливого впливу на об'єднавчі процеси, поважаючи при цьому духовний потенціал кожної з християнських православних конфесій, а й з їх правом зберігати при цьому свій самобутній внутрішньоцерковний колорит та неповторний портрет кожної з релігійних громад.

Спільно держава і церква мають шукати шляхів налагодження взаємної світоглядної толерантності й релігійної віротерпимості між громадянами, які сповідують релігію або не є прихильниками жодної з конфесій.

Україна прийшла до своєї незалежності. Україна гарантує реальну свободу совісті, яка забезпечує кожному громадянину України вільний шлях до свого храму. Важливо, щоб цей шлях був справді Дорогою, Правдою і Життям.

Світлана МОРОЗЮК (Рівне)

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Релігія органічно вплетена в структуру соціуму, є одним з важливих її компонентів, знаходиться в тісній взаємодії з іншими структурними елементами суспільства. Свобода релігії означає незалежне функціонування релігійних рухів, течій та їхніх інституцій, а також правові, суспільно-політичні, економічні можливості та гарантії для вільної релігійної діяльності.

Свобода існування релігії в суспільстві:

- ✓ - це характер взаємовідносин держави та релігійних організацій, її ставлення до релігії;
- ✓ - це її місце і функціональна роль у суспільстві, правовий статус релігії і церкви, нормативний простір діяльності тих чи інших релігійних організацій, рівень можливості реалізувати свої функціональні потенції в конкретному соціумі;
- ✓ - це й комплекс проблем, пов'язаних з правами і свободами людини в аспекті її ставлення до релігії та церкви, умовами і можливостями її вільної самореалізації в системі релігійних чи нерелігійних координат;
- ✓ - це і питання міжцерковних, міжконфесійних, внутрішньо-церковних відносин [Бабій М.Ю. Свобода совісті: сутність та структура // Релігійна свобода. Наук. щорічник. –К., 2000. –С. 5].

Рівень практичної реалізації свободи совісті, свободи релігії в їх суспільному вимірі розглядається в аспекті міжнародних правових стандартів як важливий критерій оцінки гуманістичної сутності тієї чи іншої держави, її демократичності.

Правовий аспект свободи релігії характеризує законодавчо оформлену сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини в процесі практичної реалізації релігійними організаціями свого права на свободу релігії. Зрозуміло, що остання може бути об'єктом цих норм лише в процесі реалізації релігійними організаціями своїх цінностей, тобто в своєму публічному, суспільному вияві, не перешкоджаючи іншим релігійним рухам.

В цьому контексті надзвичайно важливою як в теоретичному, так і практичному вимірі постає проблема міжконфесійних відносин і роль органів державної влади у гармонізації відносин між конфесійними течіями. На сучасному етапі державотворення ця проблема залишається надзвичайно актуальною і належить до пріоритетів як у діяльності органів державної влади, так і релігійних організацій та суспільства в цілому [Бабій М.Ю. Державна політика щодо свободи совісті й релігій: сутність і практика// Людина і світ. – 2004. - №3. –С. 16-19].

Міжконфесійні відносини з великою інтенсивністю впливають на рівень релігійної свободи в Україні, оскільки вони формують певне ставлення громадськості стосовно тієї чи іншої релігійної спільноти. Цей вплив не завжди може бути позитивним, більше того він може породжувати дискримінацію за релігійною ознакою. Саме тому гармонізація міжконфесійних відносин у Рівненській області належить до пріоритетних завдань у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.